

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 10. aprila 1878.

Obs eg: Zakaj propadajo kmetijstva. — Gospodarske skušnje. — Komur kruha manjka, naj gre v Bolgarijo. — Mala loterija velika odrtija. — Slovansko slovstvo. — Z globočine morjá. (Dal.) — Mnogovrstne novice. — Govor prof. Greuterja v 7. javni seji Avstrijske delegacije o posojilu 60 milijonov. (Konec.) — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Zakaj propadajo kmetijstva?

Prav tiste pritožbe, kakor pri nas, razlegajo se tudi na Štajarskem, pa gotovo tudi drugod.

Čujmo, kaj predstojnik podružnice v Kirchbachu, gosp. Janez Grabner, o tem vprašanji piše v časniku kmetijske družbe Štajarske „Der steirische Landbote“ pod naslovom: „Schäden der Landwirthschaft“.

Njegove pritožbe glasijo se tako le: V prvi vrsti vzrokov, zakaj da dandanes kmetijstva tako silno pešajo, stojé silni davki, davki s prikladami tolikošni, da je groza. Če pogledamo v davkovske bukvice od leta 1848., najdemo od takrat in danes razloček trikrat viših davkov. In vendar ni celó nobenega upanja na znižanje davkov pod tem gospodarstvom, ki ga vidimo pod sedanjo vlado, kajti od leta do leta naraščajo državni stroški in državni dolgovi, ki čedalje bolj širijo brezdno, pred katerim stojimo. S potrjim srcem nese mestjan in kmet zaduji goldinar in zadnji krajcar v davkarijo; veči del mošinj je pa že praznih in od tod izvirajo one eksekutivne prodaje na kant prišedših zemljišč, katerih je vsako leto več.

Drug vzrok, da propadajo kmetijstva, so oderuhi, katerim je postava od leta 1868. na prosto voljo dala, da smejo za izposojeni denar obresti (činža) zahtevati toliko, kolikor se jim poljubi. Gorjé kmetovalcu, ki takim oderuhom, pravim pijavkam, v roke pride; zgubljen je! Poglejmo le v gruntne bukve in videli bomo, da so dolžna pisma vpisana s 30 do 40 in še več odstotki. Še huje pa se dolžnikom godí, če so si denarja izposodili na menjice (wechsel); tu morajo 100 do 200 odstotkov plačevati! Mislilo se je, kedar ne bo nobene postave na odrtijo, bodo kmetovalci lože denarja na pósodo dobivali; dobivajo ga res, al s krvavimi solzami teče zopet v žep odrtnika nazaj; — če si ga je pa na menjico izposodil in o pravem času ne more povrniti dolgá, primoran je podpisati novo menjico s še večimi obresti in z obresti od obresti. Kdor je v te klešče prišel, po njem je! ne bode se jim več izvil.

Obupan v takih nadlogah se loti marsikak zadovolžen kmetovalec razdevanja svojega posestva, da poseka gozdna in sadna drevesa, razdira streho itd. ter prodaja vse to po nič; s tem sicer odrtnika včasih oplahťá, al kmetije gredó tako v nič.

Še drugi vzrok propada kmetijstev ali vsaj velike škode, ki se kmetijstvu godí, je to, da se vsak beraĉ

sme ženiti brez dovoljenja županstva. To škoduje kmetijam, ki ne morejo poslov dobiti, če se že vsak hlapec sme ženiti in vsaka dekla sme možit, obĉinam pa naklada velika bremena, ki morajo potem beraško rodovino z otroci rediti. To je lepa avtonomija (samoupravje) obĉin, če se jim nakladajo le dolžnosti, pravice pa jemljejo! In to pravico bi morala vendar županstva imeti, da dajejo privoljenja, kdo izmed njihovih sosesĉanov se sme ženiti, kdo pa ne. Tak „liberalizem“ naj gre rakom žvižgat, ali pa naj „liberalni“ državni in deželni poslanci in pa ministri, ki take postave delajo, take beraške rodovine v svojo skrb vzamejo.

Še druga kvar kmetijstvu so dandanes zeló popaĉeni pôsli (hlapci in dekle). Povsod se slišijo pritožbe o tem, kako pobujšljivo in brezvestno se obnašajo zdanji ĉas nekateri pôsli. Nekdaj je bilo družbinsko življenje pravo patrijarhaliĉno življenje; razmere med gospodarji in gospodinjami in pa med posli so bile kakor med oĉetom in otroci. Dandanes je izginil duh podložnosti in na njega mesto so stopile misli samostojnosti. Če se posel pregreší, nima županstvo niti pravice niti moĉi, pokoršĉine zaukazati poslu. Od todi nepokoršĉina, ponoĉno vlačugarstvo, pijanĉevanje, kvartanje itd. Pa tudi ljudske šole kvarijo nekoliko ženske posle. Če se je deklica v šoli učila štikati in enaka gizdava roĉna dela, noĉe kot dekla svojih rok umazati s hlevskimi deli. Šivati in plésti (štrikati), kakor nekdanj, naj se uĉi kmeĉki ženski spól v šoli; to je prav, vsa druga gospošĉina naj se opusti, da ne bo na škodo odrašenim dekletom in kmetijstvu. Mi kmetovalci potrebujemo kmetijskih delavk.

To so pglavitni vzroki propada kmetijstva; se vé, da je še drugih napak, katerih so gospodarji sami krivi, al te ne spadajo le-sem, ker — to naj sam trpí, kdor je sam kriv tega ali unega.

Gospodarske skušnje.

* *Dober jesih iz vina se dá napraviti*, če položiš va-nj nekoliko bukovih trskic, katere, če ležijo kakih 6–8 dni v vinu, napravijo prav dober jesih. — Vredništvo „Novic“ potrjuje, da je to resnica.

* *Kaolin* se imenuje novo sredstvo, s katerim se kalna vina ĉistijo. Dobiva se pa ĉisti kaolin pri administraciji vinorejskega ĉasnika „Weinlaube“ v Klosterneuburgu nad Dunajem, kilogram po 16 krajc. Za hektoliter vina zadostuje 1 kilo kaolina.

* *Šotni kruh* (kruh iz šote, Torf) je dobra krma za konje. Prokurator Biering je v občnem zboru družbe kmetijske v Langau-u naznanil izkušnjo, šotni kruh pokladati konjem, ker je videl, da konji radi ližejo šoto in da ima šota precej dušeca (stickstoff) v sebi. Zmešal je 200 funtov turšične in ržene moke s 300 funti zmlete šote in 5 funti soli, pa izpeknel je kruh, ki ga konji prav radi jedó. Če pa se polovica ali le četrti del šote vzame turšični ali rženi moki, se pa po njegovih skušnjah izpeče tak kruh, da konji samo od tacega kruha živeti morejo in se dobro počutijo. Gosp. Biering je gori navedenemu zboru pokazal šotni kruh, ki so ga pričujoči udje pokusili. Kaj, ko bi kdo naših gospodov, ki imajo šote obilo, tudi poskusil to novino, in odboru družbe kmetijske naznanil vspeh in poslal na ogled hleb tacega kruha.

Komur kruha manjka, naj gré v Bolgarijo.

Pod tem napisom je Pražki časnik „Politik“ razglasil spis nekega moža, ki temeljito pozná razmere na Balkanu. Med drugim piše to-le:

Znano je, da v vojski Rusko-turški je prepadlo na tisoče Bolgarskih in Turških rodovin. Bogatini Turki in drugi neprijatelji Bolgarov, ki so bežali iz dežele, ne bodo se vrnili več nazaj, ker se bojé maščevanja naroda Bolgarskega. Ogromno veliko zemlje je zato brez posestnikov in to zemlje silno rodovitne. V obče je Bolgarska dežela ena najbogatejših dežel Evrope ne izvzemši tudi Italijo; v njej ležé milijoni na zemlji in pod zemljo. Zato se, kakor slišim iz verjetnih virov, pripravlja mnogo bogatih Francozov in Angležev, da svoj kapital vložé v Bolgarsko zemljo.

Tega mi ne smemo trpeti — piše „Politik“ — da bi se potujčila zemlja Bolgarska. Bolgarija je Slovanska zemlja in mora ostati taka, zato moramo skrbeti za to, da v njej priraste samo Slovanski narod. Z bogatimi Francozi in Angleži se mi siromašnejši Slovani ne moremo meriti, al z združeno močjó moremo vendar ubraniti, da ne prevaga tuji narod na zemlji Slovanski. Začasna vlada v Bolgariji hoče po nizki ceni prodati vsa posestva, ki so ostala brez gospodarjev. Zato — piše Česk rodoljub v „Politiki“ — naj bi se Česke rodovine, ki bivajo zdaj v Ameriki, preselile v Bolgarijo. V Bolgariji manjka vsega in najbolj učiteljev. Potrebujemo pa tudi rokodelcev vsake vrste: zidarjev, tesarjev, mizarjev, kovačev in drugih, kajti polovica mest je razrušena in požgana. Z obema rokama se sprejmó tudi mladi ljudjé, ki so sposobni za službe upravne in sodniške. —

To in še več piše „Politik“. Poziv ta je resnega prevdarka vreden posebno takih ljudí, ki vsako leto morajo po svetu — s trebuhom za kruhom.

Podučne stvari.

Mala loterija velika odrtija.

Po uradnih izkazih ni v Avstriji lani nič manj kot 3864 malih loterij bilo, to je, tistih, katere z 90 številkami srečkajo ambe, terne in kvinterne.

Čisti dohodek, ki je dotekel državnim blagajnici po odbitih vseh stroških, je 1870. leta znašal čez 5 milijonov gld., — 1871. leta tudi čez 5 milijonov gld., — 1872. leta čez 6 milijonov, — leta 1873. in 1874. tudi čez 6 milijonov, leta 1875. in 1876. čez 7 milijonov.

Leta 1876. je v teh loterijah bilo 108 milijonov in 150.000 stavk.

V zadnjih 11 letih se je stavilo v te loterije 182 milijonov in 806.000 gold.

No, te številke dosti glasno govorijo, kdo ima dobiček od teh loterij, in kdo da večidel ta davek plačuje, ki ga „Kärntner Volksst.“ po pravici „norčavi davek“ (Narrensteuer) imenuje.

Naj pri tej priliki od loterije kaj več povemo: od kodi je in od kedaj je loterija.

Srečkati (lozati) za to ali uno stvar je že od nekdanj navadno bilo. Grki in Rimci so srečkali s pesmi Homera in Virgilija ali kakega družega slavnega pesnika; njih bukve so odperali in ta ali uni stavek (verz), na katerega so po naključbi zadei, bil jim je srečka (loz) za to ali uno početje ali celo življenje. Kristijani prvih stoletij, kakor nam pismo sv. Avguština do Januarija pripoveduje, so vkljub vsemu svarjenju cerkvenih zborov ravnali ravno tako z bukvami sv. evangelija. Srečkanje (lozanje) med tako imenovanimi dvanajsterimi sv. nočmi (od Božiča do sv. 3 Kraljev) z vlivanjem svinca, metanjem čevelj itd. je tudi menda vsem našim bralcem dobro znano.

Iz tega „lozanja“ se je izcimila igra za denar iz „lonca sreče“ v srednjem veku; pozneje je prišlo srečkanje s „kolesom sreče“ na vrsto; tu je šlo za velik denar, in take loterije so vstale na Laškem leta 1530., na Francoskem in Angleškem leta 1567.

V Benetkah so se začele loterije za mnogovrstna posestva ob času ljudovlade. Javne službe so se oddajale po srečkanji; srečkalo se je za zemljišča, poslopja, štatve, dragocene podobe itd. To se je imenovala „razredna loterija (Klassenlotterie)“.

Enaka naprava v Genovi pa je peljala še k nevarniši loteriji, po kateri je že marsiko prišel na beraško palico. V Genovi so se le za 2 leti izvoljeni osmeri svetovalci (governatorji), kateri so z glavarjem (dožetom) vred bili „malo državno svetovalstvo“, po srečkanji volili; vsacega pol leta sta odstopila dva, in namesto nju sta bila dva druga iz velikega svetovalstva v malo voljena.

To srečkanje je l. 1620. v glavi nekega Genoveza, Benedetto Gentile po imenu, sprožilo prvo misel za napravo male loterije ali loterije z 90 številkami; zato se ta še dan današnji navadna loterija imenuje genoveška loterija (lotto di Genova), katera se je v 17. stoletji iz Laškega zaplodila čez Nizozemsko na Nemško in dalje po svetu.

Mična je zgodovina te loterije s številkami. Ker je vsak vladni svetovalac najmanj mogel 40 let star biti, tedaj število v velikem svetovalstvu, čeravno je štel 400 svetovalcev, za to službo ugodnih ni znašalo čez 120. Imena teh so bila eno leto pred na list natisnjene in ti listi med ljudstvom razdeljeni. Ko je bil dan volitve, je mlad fantè, na katerega so obesili mnogo blagoslovljenih svetinj, da ga satan ni premotil, iz lonca vzdignil 2 listka; na vsakem je bilo zapisano ime; katerega je iz tega lonca privlekel, tisti je bil za svetovalca malega sveta izvoljen.

To ravnanje posnemaje je omenjeni Benedetto Gentile pri sebi domá naredil napravo, da vsak, kdor je hotel, je na dve imeni za volitev izbranih svetovalcev stavil manjši ali večji znesek. Kdor je uganil enega ali oba tistih dveh, ki ju je fant iz „srečnega lonca“ vzdignil, je dobil od njega, kakor je stavil, več ali manj denarja; za vseh družih 118 je ostal dobiček v njegovem žepu. Kdor je le eno ime izmed obeh izvoljenih svetovalcev uganil, je zadel „izleček“ (ekstrakt, estrado); kdor je uganil oba, je zadel ambo, to je, obadva.

To je bil začetek male loterije. Bolj pametno ljudstvo se je kmalu prepričalo, kako nevarna je loterija, če se ji človek vès udá; zato so že tačas Lahí